

самостійністю (виходячи з того, що публічні інтереси в ньому вже представлені) Так, в Україні згідно Конституції, ЗУ "Про Національний банк України" від 20.05.99р., ЗУ "Про банки і банківську діяльність" від 07.12.2000р. НБУ є незалежним від інших органів влади і має своєрідне монополічне право на здійснення банківського нагляду (здійснює реєстрацію і ліцензування банківської діяльності, встановлює для банків обов'язкові економічні нормативи, визначає норми обов'язкових резервів для банків, застосовує санкції адміністративного чи фінансового характеру тощо). Але на деякі сфери діяльності комерційних банків поширюється компетенція й інших державних органів, зокрема, ДПС України, Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку та ін. Саме тому, напр., ЗУ "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" від 12.07.2001р. містить спеціальні положення, які передбачають співпрацю та координацію діяльності НБУ і Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку.

В світовій практиці, як правило, поряд з державними органами у здійсненні наглядової діяльності беруть участь і недержавні професійні незалежні організації: на національному рівні (Німеччина – Асоціація німецьких банків, Швейцарія – Швейцарська банківська асоціація та ін.) або на міжнародному – Базельський Комітет банківського регулювання і нагляду, який охоплює представників центральних банків і комітетів з нагляду країн великої десятки (Банк Міжнародних розрахунків, м. Базель, Швейцарія),- але їх і рекомендації і розробки ніколи не можуть мати загальнообов'язкового, нормативного характеру, а здебільшого є компромісними і загально вигідними порадами, пропозиціями, принципами.

Отже, у більшості розвинутих країн світу банківський нагляд здійснюють перш за все центральні банки, як правило, спільно з іншими державними органами: подекуди це обумовлено територіальним устроєм або особливостями банківської системи, що склалися історично, а іноді і наявністю великої кількості інших фінансово-кредитних установ, окрім банків. Такий світовий досвід вимагає замислитися над ефективністю існування кожної структури банківського нагляду, а також над побудовою самої системи, тобто за горизонтальним принципом координації чи вертикальним субординації, над ступенем залежності наглядового органу від інших органів державної влади, і, виходячи з територіальних і історичних особливостей нашої країни, поступово сформувати свою індивідуальну систему органів банківського нагляду.

Література

1. Масленников В.В. *Зарубежные банковские системы.*- М.: Элит-2000., 2001.
2. *Банківське право України./За заг ред. Селіванова А.О. – К.: Ін Юре., 2000.*
3. *Базельське соглашение./Комитет по банковскому надзору и регулированию.*

О. Босий,

*аспірант Чернівецького національного
університету ім. Ю. Федьковича*

САНКЦІЯ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОЇ НОРМИ

Санкція фінансово-правової норми, виступаючи логічно завершальним її структурним елементом, розглядається як один із видів фінансово-правових засобів забезпечення державної фінансової дисципліни.¹ Економічний інтерес учасників суспільних відносин, які виникають в процесі мобілізації, розподілу і використання централізованих та децентралізованих фондів державних коштів, концентрується навколо певних видів грошових доходів і видатків. Держава як носій економічного інтересу, встановлюючи певний фонд грошових коштів, зацікавлена в суворому і безумовному дотриманні закріпленого порядку надходження в цей фонд всіх запланованих фінансових ресурсів та їх витрачання. Наприклад, органи державного казначейства як носії загальнодержавного економічного інтересу зацікавлені в забезпеченні встановленого порядку використання бюджетних коштів; інтерес платників податків пов'язаний із фінансовими ресурсами, які знаходяться в їх розпорядженні. Тому порушення визначеного порядку утворення, розподілу і витрачання централізованих та децентралізованих фондів державних коштів, яке виражається в ненадходженні чи в недостатньо повному надходженні до відповідного фонду встановлених доходів або в нецільовому використанні коштів фондів, складає зміст економічної шкоди як об'єктивної підстави застосування санкції фінансово-правової норми.

Санкція в абстрактній, нормативній формі вміщує підсумкову оцінку того виду правопорушення, за який вона застосовується.² Поняття "підсумкової оцінки" необхідне як для відмежування санкцій фінансово-правових норм від інших примусових заходів, які застосовуються в процесі правоохоронної діяльності держави, так і для визначення змісту санкції, який повинен бути таким, щоб її реалізація повністю вирішувала питання про правову оцінку конкретного правопорушення. Визначаючи санкцію фінансово-правової норми як вказівку на негативні наслідки майнового характеру, які настають для суб'єкта в результаті порушення її диспозиції, ми вважаємо, що без забезпеченості санкцією правила поведінки перестають бути правовими. При цьому суворість санкції в значній мірі відображає соціальну цінність врегульованих фінансово-правовими нормами суспільних відносин, суспільну значимість прав та обов'язків, які закріплені в їх диспозиціях. Зміст санкції залежить від обов'язку, який нею забезпечується в тому відношенні, що передбачені санкцією заходи примусу повинні максимально можливою мірою слугувати реальному виконанню відповідного обов'язку, попереджувати його порушення та усувати його шкідливі наслідки.³ Особливо яскраво дане положення проявляється на стадії мобілізації централізованих та децентралізованих фондів державних коштів, де метою держави є не стільки покарання особи, винної у несвоєчасному чи неповному надходженні коштів до відповідного бюджету, скільки спонукання її до примусового виконання цього обов'язку.

Санкції фінансово-правових норм, як і санкції інших правових норм, містять вказівку на негативні наслідки, які застосовуються до порушника диспозиції норми. Але оскільки норми фінансового права регулюють специфічне коло суспільних відносин, то санкції цих норм застосовуються у випадках таких порушень, які за своїми юридичними наслідками відрізняються від інших. Специфіка санкцій фінансово-правових норм проявляється також в залежності від того, відносини якої стадії фінансової діяльності держави регулюються відповідними нормами.⁴ Зокрема, в процесі мобілізації грошових фондів виникає потреба (при невиконанні податкового зобов'язання) примусового виконання зобов'язання. Але оскільки невиконання зобов'язання в строк завдає певну економічну шкоду державі, вона змушена додатково до примусового стягнення застосовувати й інші санкції (штраф, пеню). Враховуючи завдання цільового та раціонального використання грошових фондів держава повинна попереджувати їх нецільове використання, а у випадках, коли це має місце, здійснювати економічний вплив на порушників. Інакше кажучи, вона повинна ставити суб'єкта в таке становище, в якому йому буде економічно невигідно порушувати припис диспозиції відповідної фінансово-правової норми. Таким чином, на даній стадії фінансової діяльності держави санкція забезпечує цільове та доцільне використання грошових фондів. Тому тут застосовуються такі санкції, як

обмеження або припинення фінансування з державного бюджету, утримання з підприємств, установ і організацій коштів державного бюджету, використаних ними не за цільовим призначенням, припинення субсидювання.

Поділ санкцій фінансово-правових норм необхідно проводити із врахуванням характеру економічного впливу на порушника припису диспозиції норми. Відповідно до цього критерію можна виділити санкції, які безпосередньо позбавляють порушника частини його грошових фондів та засобів і санкції, що здійснюють опосередкований вплив на майнову базу порушника. Перша група включає такі санкції, як штраф, пеня, припинення фінансування з державного бюджету підприємств, установ і організацій у разі виявлення фактів порушень встановленого порядку виконання державного бюджету з повідомленням про це керівників відповідних міністерств і відомств, припинення перерахування коштів за призначеною субсидією, соціальною допомогою при виявленні фактів подання громадянами неповної або невірної інформації про доходи, ін. Характерною рисою даних санкцій є те, що вони пов'язані із позбавленням особи порушника коштів, які перебувають у її розпорядженні. На відміну від них, санкції фінансово-правових норм, що відносяться до другої групи, завдають шкоди майновим інтересам особи шляхом обмеження його у певних діях, які у майбутньому дозволили б отримати прибуток чи взагалі здійснювати господарську діяльність. Це такі санкції, як зупинення операцій платників податків на рахунках в установах банків, інших фінансово-кредитних установах, призупинення проведення операцій за реєстраційними рахунками установ і організацій, що утримуються за рахунок коштів державного бюджету у разі порушення ними встановленого порядку використання бюджетних та позабюджетних коштів, а також неподання кошторисів та звітності про надходження і використання зазначених коштів, обмеження витрачання коштів головними розпорядниками коштів державного бюджету залежно від стану надходжень до нього шляхом встановлення помісячних лімітів на взяття ними зобов'язань на витрачання бюджетних коштів, обмеження, зупинення чи припинення проведення окремих видів здійснюваних банком операцій з високим рівнем ризику.

Таким чином, санкція фінансово-правової норми є вказівкою на негативні наслідки майнового характеру, які настають для учасника фінансової діяльності держави в результаті порушення її диспозиції. Вона застосовується, як правило, для відшкодування шкоди, завданої державі несвоєчасним або неповним виконанням її приписів у галузі фінансів.

Література

1. Лейст О.Э. Санкции и ответственность по советскому праву. – М.: Изд-во МГУ, 1981.
2. Розанов И.И. Финансовые санкции как средство обеспечения государственной финансовой дисциплины // Хозяйство, право, управление. Межвуз. науч. сборник. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1975. – Вып. 2.
3. Самощенко И.С. Охрана режима законности советским государством. – М., 1960.

¹ Розанов И.И. Финансовые санкции как средство обеспечения государственной финансовой дисциплины // Хозяйство, право, управление. Межвуз. науч. сборник. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1975. – Вып. 2. – С. 113.

² Самощенко И.С. Охрана режима законности советским государством. – М., 1960. – С. 110-111.

³ Лейст О.Э. Санкции и ответственность по советскому праву. – М.: Изд-во МГУ, 1981. – С. 24.

⁴ Розанов И.И. Финансовые санкции как средство обеспечения государственной финансовой дисциплины // Хозяйство, право, управление. Межвуз. науч. сборник. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1975. – Вып. 2. – С. 115.

Л. Вакарюк,
студентка V курсу юридичного факультету
Чернівецького національного університету
ім. Ю.Федьковича

ДО ПИТАННЯ ПРО СТРУКТУРУ ФІНАНСОВО-ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ

Фінансово-правовий інститут є самостійним структурним підрозділом системи фінансового права, який має свій склад і спосіб зв'язку елементів. До складу фінансово-правового інституту як елементи входять правові норми. Фінансово-правові норми, які складають правовий інститут повинні відповідати певним вимогам. У юридичній літературі неодноразово вказувалось на те, що першою умовою, яка перетворює неорганізовану сукупність в окрему систему (підсистему), є те, що норми, які її становлять, належать до однорідного предметного середовища, відображають і діють на одні і ті ж відносини. Це ж стосується і питання про включення чи не включення фінансово-правових норм до складу певного інституту фінансового права, до складу якого можуть входити лише однорідні правові норми. На наш погляд однорідними можна вважати тільки такі правові норми, які регулюють взаємопов'язані суспільні відносини. Традиційно однорідними називали такі суспільні відносини, які регулюються однією будь-якою галуззю права. Отже, в даному випадку однорідність правових норм означає, що вони є фінансово-правовими, тобто регулюють фінансові відносини. Однорідність фінансово-правових норм також полягає у тому, що вони направлені на регулювання якоїсь конкретної ділянки фінансових відносин, їхніх елементів (суб'єкти, об'єкти, зміст, підстави виникнення, зміни чи припинення) тощо. Таку особливість однорідності необхідно обов'язково враховувати при включенні фінансово-правових норм у конкретний правовий інститут, оскільки це не призведе до порушення цілісності і єдності системи фінансового права. Так, наприклад, призведе до порушення змісту і цілісності системи фінансового права включення в один фінансово-правовий інститут норм, які визначають розмір, види і склад доходів Державного бюджету, і норм, які регулюють порядок мобілізації цих доходів. Отже, можна сказати, що зміст фінансово-правового інституту повинні складати фінансово-правові норми, які є однорідними, тобто такі, які спеціалізуються на регулюванні "своєї" ділянки фінансових відносин.

Другою, безумовно важливою умовою включення фінансово-правових норм в єдиний інститут є однопорядковість сфери дії. На думку В.М. Шерстюка, інститут – це цілісне правове утворення і його нормам властиві процеси інтеграції та диференціації. Інтеграція призводить до об'єднання в інституті загальних норм. Загальні норми є такими по відношенню до всіх інших, які утворюють даний інститут. В свою чергу усі інші норми розглядаються як спеціальні по відношенню до загальних. Як зазначає автор, дане співвідношення має досить важливе значення як для системи права, так і для системи законодавства.² Загальні норми інституту повинні бути виділені в самостійну статтю нормативно-правового акту. Включення в одній статті загальних і спеціальних норм призведе до спотвореного розуміння сфери дії кожної з норм.

Фінансово-правові норми повинні бути однопорядковими за сферою дії не тільки "усередині" інституту, але і, так би мовити "поза ним, ззовні". Фінансово-правовий інститут як цілісне утворення є складовою системою більш вищого рівня – підгалузі фінансового права, яка також, будучи цілісним правовим утворенням, характеризується диференціацією та інтеграцією правового регулювання. В процесі інтеграції утворюються загальні правові інститути, які відповідно повинні містити загальні норми. Загальні для всього розділу норми, які становлять зміст загальних інститутів, не можуть бути включені у зміст